

- природна агресивність, коли людина не може жити без сварки (частіше жінки);
- людина з підвищеною агресивністю (конфліктоген) часто вирішує свої внутрішні проблеми за рахунок оточення;
- людина з агресивністю нижче середньої ризикує домогтися в житті менше, ніж заслуговує;
- ситуативна агресивність (фрустрація).

Пам'ятаймо, що агресивність нерідко стимулює невроз та інші психічні розлади, а також прояви егоїзму:

- егоїст домагається чогось для себе за будь-яких обставин, нехтуючи етичні норми.

По-перше, бажано постійно пам'ятати, що будь-яке необережне висловлювання завдяки ескалації конфліктогенів може призвести до конфлікту.

По-друге, прагніть виявити симпатію до співрозмовника.

Отже, вивчаючи міжособистісні конфлікти та їх класифікацію слід зазначити, що в більшій мірі спостерігаються конфлікти факторів поведінки (прагнення до зверхності) та факторів відносин (відсутність співпереживань, наявність конфліктогенів).

Професійні уміння вчителів, зокрема уміння взаємодіяти, які відіграють важливе значення у профілактиці виникнення конфліктів у педагогічному колективі, потребують подальшого удосконалення, що ставить перед нами нові завдання та напрямки роботи.

Список використаних джерел

1. Андреев В. Конфликтология: искусство спора, ведение переговоров, разрешение конфликтов. – Казань, 1992. – 126 с.
2. Анцугуев А. Я., Шипилов А. И. Конфликтология. – М., 1999. – 404 с.
3. Булах І., Долинська Л., Психологічні аспекти міжособистісної взаємодії викладачів і студентів. – Київ, 2002. – 114 с.
4. Гришина Н.В. Психология конфликта. – СПб., 2004. – 368 с.
5. Донченко Е.А., Титаренко Т.М. Личность, конфликт, гармония. – К.: Политиздат Украины, 1989. – 186 с.
6. Ишмуратов А.Т. Конфликт и злагода. Основы когнитивной теории конфликтов. – К., 2000. – 195 с.
7. Ложкин Г.В., Повякель Н.И. Практическая психология конфликта. – К., 2002. – 254 с.
8. Повякель Н.И. Экспертиза психологического змісту конфліктогенів як засіб регуляції конфліктів// Конфліктологічна експертиза: теорія і методика. – Вип. 2. – К., 1999. – С.52-60.

9. Пірен М.І. Конфліктологія. – К., 2003. – 276 с.

10. Уткин Э.А. Конфликтология. Теория и практика. – М., 1998. – 279 с.

In the article essence of interpersonality conflict is analysed at pedagogical activity, and also reasons of their origin are exposed.

Keywords: interpersonality conflict, direct intercourse, interpersonality intercourse, authentication, reflection, empathiya, stress, crisis, frustrasiya.

Отримано: 12.03.2010

УДК 159.922.7

З.В.Гуріна

Розвиток самостійності як базової характеристики підростаючої особистості дитини

У статті розкривається проблема становлення особистості дитини раннього віку та розвиток самостійності як базової характеристики підростаючої особистості дитини.

Ключові слова: особистість, ранній вік, дитина раннього віку, підростаюча особистість.

В статье анализируется проблема становления личности ребенка раннего возраста и развитие самостоятельности как базовой характеристики развивающейся личности ребенка.

Ключевые слова: активность, личность, ранний возраст, ребенок раннего возраста, развивающаяся личность.

Сьогодні держава приділяє особливу увагу вирішенню проблем, спрямованих на створення умов для становлення творчої, самостійної особистості, здатної здійснювати власні вибори, покладати на себе відповідальність, приймати значущі рішення. В Державній національній програмі "Освіта (Україна XXI століття)", Законі України "Про дошкільну освіту", "Базовому компоненті дошкільної освіти в Україні" визначено, що розвиток активної особистості дитини є пріоритетним. Водночас наголошується на необхідності формувати у зростаючої особистості основи активної за формою та

моральної за змістом життєвої позиції, розвивати елементарні форми самосвідомості, здатність здійснювати власні вибори, приймати відповідальні рішення.

Сучасна педагогічна та вікова психологія актуалізує проблему подальшої розробки теоретичних положень та одержання нових емпіричних фактів щодо особливостей прояву самостійної поведінки особистості на ранніх етапах онтогенезу, створення в сім'ї та дошкільному навчальному закладі розвивальних умов для становлення задатків такого особистісного утворення як самостійність дитини раннього віку. Важливим аспектом залишається визначення психологічних та педагогічних умов, сприятливих для закладання у вказаному віковому періоді основ самостійності як базової якості особистості.

Реформування системи дошкільної освіти на засадах особистісно орієнтованого підходу актуалізує необхідність посилення уваги науковців та педагогів до формування дитини як активного суб'єкта життєдіяльності, здатного до елементарних форм відповідального самовизначення. Не випадково у Базовому компоненті дошкільної освіти в Україні виокремлено сферу "Я сам" як одну з провідних, підкреслено значення свідомості й самосвідомості у становленні особистості взагалі, самостійності як базової характеристики зокрема.

У психологічних джерелах проблема становлення особистості в періоді дитинства та генезис її самостійності як особистісного утворення розглядається в різних аспектах, а саме: розвиток особистості в онтогенезі та особливості структурування її компонентів (К.О.Абульханова-Славська, О.Г.Ковальов, О.М.Леонт'єв, А.В.Петровський, Д.Й.Фельдштейн та ін.); становлення самосвідомості, елементарного Я-образу як умови формування самостійності, суб'єктності як прояву активності особистості на різних етапах онтогенезу (Б.Г.Анан'єв, В.В.Зеньковський, Є.І.Ісаєв, В.І.Слободчиков); становлення рефлексивних рис самосвідомості як ядра особистості (М.Г.Єлагіна, В.С.Мухіна, Н.І.Непом'яца, А.І.Силвестру, Р.Б.Створкіна); специфіка формування у дитини раннього й дошкільного віку прагнення до самостійності, характеру її виявів, спрямованості та ступенів розвитку (Н.М.Аксаріна, Т.Бауер, Л.І.Божович, А.Валлон, Л.А.Венгер, Д.Б.Ельконін, О.В.Запорожець, Г.Х.Мазітова, В.Манова-Томова, Я.З.Неверович, Н.Ньюкомб, Є.В.Суботський); роль сім'ї та дошкільного навчального закладу у становленні самостійності в ранньому онтогенезі (Н.М.Авдєєва, О.Л.Кононко, Г.О.Люблінська, С.М.Мещерякова); морально-ціннісна площина особистості як складова активної позиції

(Г.І.Морева, Л.С.Почеревіна, С.Г.Якобсон); пізнавальна самостійність та умови її формування в ранньому онтогенезі (П.Я.Гальперін, С.О.Ладивір, О.В.Проскура та ін.).

Аналіз літератури показав, що у психологічній науці дається широке визначення поняття самостійності. Воно розглядається як якість чи властивість особистості (Г.С.Костюк, О.В.Петровський, О.Г.Ковальов), як риса характеру (К.К.Платонов) та як тенденція (Н.Д.Левітов), що свідчить про визнання стійкості самостійності як особистісного утворення, яке забезпечує визначений характер і рівень поведінки та діяльності особистості.

В основному, автори виділяють поняття самостійності, яке притаманне зрілій особистості.

Щоб сформулювати найбільш повне визначення поняття самостійності, ми звертаємося до різних джерел. Зокрема, за одним із визначень, *самостійний* – ...вільний, незалежний, здатний діяти сам без сторонньої допомоги або керівництва; здатний на незалежні дії, вчинки і т.ін.; ... позбавлений сторонніх впливів; оригінальний. Самостійність – властивість і стан за значенням "самостійний" – уміння діяти без сторонньої допомоги або керівництва; самостійні дії [1].

За визначенням С.Ю.Головіна, самостійність – узагальнена властивість особистості, що проявляється в ініціативності, критичності, адекватній самооцінці й почутті власної відповідальності за свою діяльність і поведінку. Самостійність особистості пов'язана з активною роботою думок, почуття й волі. Цей зв'язок двосторонній: 1)розвиток мисленнєвих та емоційно-вольових процесів – необхідна передумова самостійних суджень та дій; судження й дії, 2)що розвиваються в ході самостійної діяльності, формують здатність не тільки приймати свідомо мотивовані дії, але й досягати успішного виконання прийнятих рішень, незважаючи на можливі труднощі [13, с.711].

В.Й.Бродовська, І.П.Патрик, В.Я.Яблонко виділяють поняття самостійності як вольової властивості особистості, як здатності систематизувати, планувати, регулювати й активно здійснювати свою діяльність без постійного керівництва і практичної допомоги ззовні [34].

Психологи виділили цілий ряд властивостей, які складають сутність самостійності й пов'язаних з нею психічних явищ: здатність до самоствердження, підтримання Я-стабільності, самоконтроль, уміння регулювати власну поведінку й емоційні реакції, уміння зберігати власну думку всупереч зовнішньому тиску, схильність брати на себе відповідальність за важливі події свого життя, а не

звинувачувати в них інших людей, об'єктивні обставини чи долю тощо. Завдяки ретельним спостереженням протягом декількох років за змінами одних і тих самих якостей у досліджуваних вдалося з'ясувати: незважаючи на те, що всі вони різні – одні відрізняються високою постійністю особистісних рис, інші ж мінливі й не передбачувані – важливі, глибинні характеристики самостійності досить стійкі.

Стабільним є й стиль поведінки в конфліктних чи критичних ситуаціях. Одна особистість, стикаючись з певними труднощами, збирається з силами й намагається виправити обставини, які її не задовольняють. Інша порівняно легко пристосовується до них, змінюючи заради цього свою поведінку, цілі й установки. А третя замість того, щоб переборювати несприятливі обставини або самій пристосовуватися до вимог середовища, надає перевагу виходу з негативної ситуації або ухиляється від її усвідомлення. І.С.Кон називає це явище психологічним самозахистом.

Такі чи подібні їм стійкі типи поведінки обумовлені, крім особливостей виховання й минулого досвіду особистості, вродженими властивостями темпераменту й типу вищої нервової діяльності, хоча проблема не зводиться тільки до психофізіологічної індивідуальності. Експериментальні дослідження показали, що відстоювання власного судження залежить і від впевненості в собі, і від значущості виниклих суперечностей, і від міри авторитетності групи, яка сформувала неприйнятне судження, і від положення індивіда в цій групі, і від бажання що б то не було залишитися членом цієї групи, і від наявності чи відсутності психологічної підтримки тощо.

І.С.Кон розглядає індивідуально-психологічні передумови самостійності як досить стійкі, але це не означає, що вони незмінні. Різноманітні дані психологічних досліджень, які свідчать про велике значення раннього дитинства в становленні особистості, призвели до розповсюдження фаталістичних поглядів, ніби перші роки життя раз і назавжди визначають майбутні властивості дорослої людини. Насправді, за визначенням дослідника, “в дитинстві закладаються тільки передумови і можливості майбутнього розвитку, а як саме й наскільки вони реалізуються – це залежить від подальшого життєвого досвіду”. Хоча, як вважає дослідник, життєвий досвід дійсно сприяє розвитку самостійності, але “вектор” цієї самостійності тісно пов'язаний з уроками тієї школи, у якій він набутий, “причому школи не тільки загальнокультурних традицій, але й індивідуального, побутового досвіду” [3, с. 271-272].

Отже, самостійність визначається авторами як здатність до незалежних дій, вчинків тощо; як узагальнена властивість особистості, що проявляється в ініціативності, критичності й

пов'язана з активною роботою думок, почуття й волі; як вольова властивість особистості, здатність систематизувати, планувати, регулювати й активно здійснювати свою діяльність; як властивість, що полягає у здатності виходити за межі ситуаційних поведінкових обмежень і рольових приписів (мотивація досягнення).

Розгорнутий аналіз тенденцій в інтерпретуванні дефініції “самостійність” представлено в працях О.Л.Кононко. Як зазначає дослідниця, самостійність слід розрізняти як достатньо стійку тенденцію до незалежної й ініціативної поведінки й самостійність як ситуативний прояв. У психології ініціатива визначається як прояв людської активності, яка не стимульована ззовні й не визначена незалежними від неї обставинами.

Поряд із поняттям самостійності виділяється поняття активності, яке теж трактується неоднозначно. Зокрема, у радянській психології принципове значення надавалося поняттю *активності особистості* (Б.Г. Анан'єв, В.В. Богословський, О.В. Запорожець, А.Г. Ковальов, Г.С. Костюк, О.В. Петровський, С.Л. Рубінштейн).

З теоретичних джерел відомо, що активність особистості проявляється у свідомій діяльності. Спонукою до діяльності є мотиви і вибір вчинку, що залежать від власної позиції. Можна взяти на себе відповідальність за свої вчинки, стати на позицію “Я сам” і виходити зі своєї системи цінностей. Але можна чинити “як усі” для того, щоб зняти з себе відповідальність за власні вчинки [О.М. Леонт'єв, С.Л. Рубінштейн, Е.В. Ільєнков].

За психологічним визначенням М.М.Толстих – активність особистості – це властивість, що полягає в намаганні розширювати сферу своєї діяльності, виходячи за межі ситуаційних поведінкових обмежень і рольових приписів (мотивація досягнень) [12, с. 11].

Аналізуючи активність як особистісне явище, автори звертають увагу на мотивацію і самооцінку. К.А.Абульханова-Славська виокремила типи особистості, активність якої залежить від того, з яких позицій здійснюється самооцінка. Такий підхід дає можливість досліджувати діалектику багатопланових співвідношень, спираючись на психологію особистості, й поряд із цим не відкидати форми її суспільної зумовленості [1].

Активність особистості може бути зумовлена цілим комплексом соціальних установок і внутрішньою позицією самої особистості (“об'єктивізацією”, значущістю, відповідальністю, домаганнями та іншими мотивуючими факторами) [8].

Психологи стверджують, що в сприятливих умовах у здорового індивіда розвиваються три види активності: фізична, психічна, соціальна. *Фізична активність* – природна потреба здорового

організму в русі, у фізичних навантаженнях, у переборенні можливих перепон. Фізична активність виступає як передумова психічного розвитку в онтогенезі. *Психічна активність* – потреба індивіда у пізнанні навколишньої дійсності, у тому числі суспільних відношень. До психічної активності належать потреби у пізнанні самого себе. Усі види пізнання здійснюються через *рефлексію*, форму розумової діяльності, спрямовану на осмислення власних дій та дій інших людей. Умовою для розвитку психічної активності виступає людська діяльність: спілкування, предметна діяльність, ігрова, навчальна, трудова, а також “фактори місця”, що відображають соціальні сподівання тієї чи іншої групової спільності. *Соціальна активність* – потреба особистості в зміні чи підтримці основ людського життя відповідно до свого світобачення, своїх ціннісних орієнтацій. Соціальна активність полягає у спрямованості на зміну обставин життя людей та на самозміну з користю для себе і для інших людей. Умовою для розвитку соціальної активності виступає як комплекс усіх “факторів місця”, які впливають на індивіда, так і такі види людської діяльності, як спілкування, пізнання, праця, а також суспільно-політична та художньо-естетична діяльність. Соціальна активність особистості визначається розвитком трьох складових: світобаченням, обов’язком і волею.

Усі види людської активності, безумовно, характеризуються взаємовпливом. Однак втрата фізичної активності саме в силу своєї соціальної природи не позбавляє її можливості розвивати й утверджувати свою психічну й соціальну активність. Соціальна активність особистості не тільки зумовлена її психічною активністю, але, у свою чергу, визначає подальший розвиток психічної й фізичної активності [2, с. 229-231].

Дослідження П.Я.Гальперіна, О.В.Запорожця, О.М.Леонтєва, Г.О.Люблінської показали, що активність дитини виявляється не тільки в іграх, праці або на фізкультурних заняттях. Вона відіграє істотну роль у будь-якому пізнавальному процесі, має різні форми, проходить на різних рівнях, але є завжди однією з вирішальних умов діяльності дитини та її розвитку в цілому. „Активність дитини – в її діях. І бути активним – це означає бути діяльним” [10].

Слідкуючи за динамікою розвитку дитини протягом онтогенезу, можна побачити, що активність спостерігається ще в пренатальному періоді. На ранніх стадіях розвитку активність зародка виявляється в його рухах, що мають безумовно-рефлекторний, мимовільний характер. Після народження ці рухи змінюються завдяки утворенню багатьох умовно-рефлекторних зв’язків. Активність дитини переддошкільного віку виявляється в тому, що вона опановує безліч

показаних їй дій. Унаслідок навчання дитина засвоює багато навичок і вже до трьох років уміє вмиватися, самостійно їсти, одягатися.

У розвитку активності дитини О.М.Леонтєв, П.Я.Гальперін, О.В.Запорожець та ін. дослідники виділяють такі лінії:

а) реактивні дії, якими немовля відповідає на вплив конкретного подразника (зокрема на словесний наказ дорослого), стають дедалі більш довільними, певні дії гальмуються, інші здійснюються, передаючи зростаючі бажання і потреби самої дитини. Активність набуває творчого характеру;

б) прості одноактні рухи – відсмикування ноги, крик, повертання голови – перетворюються під впливом системи навчання, показу, наслідування у складну за структурою систему цілеспрямованих дій з предметами, а потім – у цілу складну діяльність: гру, спостереження за тваринами, навчальну роботу, образотворчу діяльність. Ця діяльність підпорядкована певним мотивам і спрямована на досягнення певної мети. Вона набуває дедалі більш організованого і керованого характеру;

в) у міру того, як дитина оволодіває мовою, її активність стає інтелектуальною і включає обмірковування майбутньої конструкції, задум гри, пошуки шляхів для виконання трудового доручення тощо. На кінець дошкільного віку активність дитини вже може набирати форм суто мисленнєвої діяльності;

г) на всіх ступенях розвитку активність дитини виявляється:

- у наслідувальних діях (словах, іграх, манері поведінки);
- у виконавських діях, коли дитина на вимоги дорослого виконує потрібні рухи і дії, так виробляються навички;
- у самостійних діях, коли дитина має справу з новими предметами, обмацує їх, перебирає, обсмоктує. Основою цих довільних самостійних дій є могутній дослідницький (орієнтувальний) рефлекс “що таке?”. З опануванням мови дослідницький рефлекс виявляється в багатьох запитаннях, з якими дитина звертається до дорослих;

д) свою активність діти рано спрямовують на дорослого, зумовлюючи з його боку зворотний вплив. Дитина чекає від дорослих допомоги в усьому: у процесі прийому їжі, усуненні болю, досягненні результатів у конструюванні, грі. Проте в процесі розвитку це ставлення змінюється;

е) починаючи з переддошкільного віку, дитина вчиться спрямовувати свою активність на самовдосконалення, самовиховання. Поставлена і бажана мета спонукає дитину до зусиль. Дедалі частіше і наполегливіше вона домагається, щоб її визнали гідним учасником різних ігор, змагань [8, с.52].

На всіх ступенях вікового розвитку виявляються різні види активності дитини, проте зміст кожного з них, роль у загальному процесі розвитку і місце серед інших видів істотно змінюються. Індивідуальні відмінності в активності позначаються на всіх взаємостосунках дитини з іншими людьми. Чим старша дитина, тим більший її досвід, тим ширше й різноманітніше виявляються її самостійність та ініціатива, що дедалі помітніше впливають на зміст та особливості спілкування з оточуючими [7].

У дослідженнях О.Л.Кононко визначено, що активність і самостійність дитини раннього віку має тісний зв'язок з волею, тому що виконання завдання вимагає від дитини цілеспрямованості, вольових зусиль, вміння проявляти наполегливість. Вольові риси особистості вважаються стрижнем самостійності. У самостійної дитини завжди достатньо розвинена воля, така дитина рішуча у своєму виборі та оцінках, впевнена в досягненні мети. Залежна дитина завжди безвільна. Вона, навіть якщо й володіє знаннями, не вміє самостійно реалізувати свої здібності. Дослідниця не відкидає існування певного зв'язку між самостійністю й емоціями дитини: завдання, яке пропонує їй дорослий для виконання, повинне стати її завданням, набути для неї смислового значення, стати переживанням. Характер почуттів, які проявляє дитина під час самостійного виконання, пов'язаний з її інтересами [5, с.11].

Вченою виділяються послідовні етапи розвитку самостійності: від елементарного прояву активності немовляти до зрілої самостійності дорослої людини. Між ними лежать три проміжні форми:

- виконавча активність – найпростіша форма самостійності. Вона характеризується вмінням дитини діяти за зразком дорослого;
- самостійність дитини, яка виявляється в тому, що дошкільники починають використовувати набуті знання й вміння без зразка дорослого, тобто вносити у виконання елементи ініціативи;
- найвища для дошкільного віку самостійність виявляється в тому, що у свою роботу дитина вчиться вносити елементи творчості [5, с. 12].

Дослідниця вважає, що для того, щоб дитина у своїй діяльності змогла бути самостійною, вона обов'язково повинна мати необхідний для її виконання рівень розвитку знань, умінь і навичок. Але не будь-яка дитина, що має цей рівень, проявляє самостійність. Самостійність передбачає сформованість у дошкільника ще й елементарного почуття обов'язку [6, с. 8].

Отже, необхідність виникнення самостійності дитини раннього віку визначається розвитком самого життя: його складніші умови

вимагають від дитини здатності бути ініціативною, незалежною, оптимістичною. Саме завдяки пробудженій в дитинстві активності вона може розвиватись у змістовну, цілеспрямовану особистість, здатну знайти своє місце в житті. Чим більш розвинена активність особистості, тим інтенсивніше її життя, тим ширші й різноманітніші її контакти з навколишнім світом.

Отже, самостійність є комплексною, інтегрованою характеристикою особистості з такими складовими, як незалежність – уміння обходитися без допомоги дорослого і просити її лише тоді, коли в цьому є реальна потреба; приймати самостійне рішення, робити власний вибір; ініціативність – уміння висувати нові ідеї, подавати сміливі пропозиції, пропонувати нестандартні дії, оригінальний зміст, несподівані рішення; самооцінка – уміння виробляти самооцінне судження.

Самостійність визначається як достатньо стійка тенденція до незалежної й ініціативної поведінки, а також як ситуативний прояв. У трактуванні поняття “самостійність” розрізняють показники незалежний і автономний.

Викладені в дослідженні теоретичні результати не претендують на вичерпне розв'язання проблеми становлення самостійності в ранньому віці. Перспективи подальших досліджень цієї проблеми вбачаються у порівнянні проявів самостійності дітей раннього віку, які відвідують дошкільні навчальні заклади та виховуються в різних типах сімей.

Список використаних джерел

1. Абульханова-Славская К.А. Деятельность и психология личности. – М.: Наука, 1980. – 336 с.
2. Венгер Л.А., Мухина В.С. Психология. – М.: Просвещение, 1988. – 336 с.
3. Кон И.С. Психология самостоятельности / Педагогика здоровья. – М.: “Педагогика-Пресс”, 1992. – С.268-273.
4. Кононко Е. Л. Чтобы личность состоялась. – К.: Рад.шк., 1991. – С. 192-220.
5. Кононко Е. Л. Я сам. – К.: Рад.шк., 1983. – С. 6-25.
6. Кононко О.Л. Соціально-емоційний розвиток особистості (в дошкільному дитинстві): Навч. посіб. для вищих навч. закладів. – К.: Освіта, 1998. – 255 с.
7. Люблинская А.А. Воспитателю о развитии ребёнка. – М.: Просвещение, 1972. – С.113-123, 170-174.
8. Люблинская Г.О. Дитяча психологія. – К.: Видавниче об'єднання “Вища школа”, Головне видавництво, 1974. – 355 с.

9. Мещерякова С., Авдеева Н. С чего начинается личность // Дошкольное воспитание, 2004, №8. – С.86-94.
10. Павлова Л.Н. Знакомим малыша с окружающим миром: Кн. для раб. дошк. учреждений. – М.: Просвещение, 1987. – 224 с.
11. Психологический словарь / Под ред. В.П.Зинченко, Б.Г.Мещерякова. – М.: Педагогика-Пресс, 1996. – 440 с.
12. Развитие самостоятельности и активности в дошкольном возрасте: Сб. научных трудов / Отв. ред. Т.И.Бабаева. – СПб., 1996.
13. Словарь психолога-практика / Сост. С. Ю. Головин. – 2-е изд., перераб. и доп. – Мн.: Харвест, 2001. – 976 с.

The article opens the issue of the child's early childhood development and autonomy as the basic characteristics of the young child's personality.

Keywords: personality, early age, the child early age, the young person.

Отримано: 12.02.2010

УДК 37.018.1:159.923

Л.Й. Єзерницький, С.О.Ренке

ХАРАКТЕРИСТИКА ВЗАЄМВІДНОСИН МІЖ БАТЬКАМИ ТА ДІТЬМИ

Стаття розглядає стосунки між батьками та дітьми; негативні фактори батьківського виховання як чинники погіршення взаємостосунків між дітьми та батьками, а також погіршення особистісного розвитку дитини.

Ключові слова: стосунки, виховання, розвиток, поведінка, особистість, самооцінка, педагогічні проблеми, соціалізація, психологічні механізми.

Статья рассматривает отношения между родителями и детьми; отрицательные факторы родительского воспитания, как факторы ухудшения взаимоотношений между детьми и родителями, а также ухудшение личностного развития ребенка.

Ключевые слова: отношения, воспитание, развитие, поведение, личность, самооценка, педагогические проблемы, социализация, психологические механизмы.

У повсякденному житті ми часто стаємо свідками різних стосунків: від щирих і доброзичливих, до нервових і агресивних. В основі першої групи лежать повага і взаєморозуміння, в основі другої – нестриманість і неприйняття. Одні викликають у нас захоплення і задоволення, інші – негативні реакції. Але і перші, і другі повинні спонукати всіх, а особливо батьків, до роздумів над тим, чому так відбувається, що веде до взаєморозуміння, а що тому заважає. Давайте і ми спробуємо в цьому розібратися.” Головне, що треба усвідомити – стійкість гуманних взаємин досягається тільки в результаті усвідомленої потреби (для чого?), розуміння вірності (що це?) і наполегливого прагнення до них (яким чином?) у неперервному педагогічному процесі. Це своєрідні сходинки як усвідомленого прийняття такого типу стосунків батьків і дітей (який обов’язково буде поширюватись і на інших людей як норма людських стосунків), так і його реалізації, завдяки знанням і вмінням їх досягати. Ці знання і вміння повинні бути чітко підпорядковані єдиній меті, завданням родинного виховання, спиратись на стратегію виховання дитини в сім’ї (як загальну, так і вікову), програму підготовки дитини до самостійного життя, створені на її основі індивідуальні моделі виховання з урахуванням можливостей кожної конкретної дитини. Саме вони визначатимуть зміст і форми взаємин батьків і дітей [9, 17].

Найголовніше завдання родинного виховання полягає у тому, щоб підготувати дитину до самостійного життя, сенс якого не тільки у здатності обслуговувати себе, а й у вмінні жити безконфліктно, з радісним серцем, своєю працею приносити користь і задоволення собі та іншим. Його розв’язання досягається поетапним вирішенням більш конкретних завдань, які зумовлені віковими можливостями та потребами вчасного розвитку дитини.

Економічні, соціальні, політичні та культурогенні перетворення, які відбуваються в нашому суспільстві, часто-густо породжують численні педагогічні проблеми сім’ї або, принаймні, їх посилюють і поглиблюють.

Цілеспрямоване та комплексне вивчення сучасного стану сімейного виховання дозволяє виокремити найбільш актуальні педагогічні проблеми, вирішення яких потребує спеціальної підготовки батьків, фахової допомоги спеціалістів та наукового забезпечення на теоретичному й практичному рівнях.

Першочерговою педагогічною проблемою є відсутність єдиної стратегії виховання дитини, недооцінка періоду дошкільного віку в розвитку особистості, нерозуміння його цінності та унікальності, недостатня готовність батьків до виконання виховної функції.